

УДК 657.6

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V53(2025)-10

Галкін В. В., старший викладач, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID: 0000-0003-4685-9630

e-mail: halkinvv@mnau.edu.ua

Особливості фінансового аналізу

Анотація. У статті висвітлюється зовнішній і внутрішній фінансовий аналіз, основні прийоми фінансового аналізу для оцінювання фінансового стану підприємств, джерела аналізу фінансових показників підприємства та інформаційна база фінансового аналізу, SWOT-аналіз фінансового балансу для дослідження факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. Аргументовано, що зовнішній фінансовий аналіз ґрунтується на даних публічної фінансової звітності, а внутрішній фінансовий аналіз проводиться також із використанням планових (прогнозних) показників, даних бухгалтерського та управлінського обліку.

Розкрито визначальні теоретичні основи особливостей фінансового аналізу підприємства. Описано теоретичний підхід до зовнішнього й внутрішнього фінансового аналізу, який диференціюється залежно від періоду їх проведення на поточний, оперативний та перспективний. Відображено основні прийоми фінансового аналізу та напрямки аналізу фінансового стану підприємства із використанням інформаційної бази для проведення такого аналізу, а також метод складання фінансового балансу із використанням SWOT-аналізу. Зроблено висновки щодо особливостей фінансового аналізу відносно доцільності здійснення фінансового аналізу як зовнішнього, так і внутрішнього для деталізації даних зовнішньої фінансової звітності та прийняття відповідних управлінських рішень.

Ключові слова: зовнішній аналіз, внутрішній аналіз, прийоми фінансового аналізу, джерела аналізу, інформаційна база, SWOT-аналіз.

Halkin Vasyi, senior teacher, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Features of financial analysis

Abstract. Introduction. The article covers external and internal financial analysis, the main methods of financial analysis for assessing the financial condition of enterprises, sources of analysis of the enterprise's financial indicators and the information base of financial analysis, SWOT analysis of the financial balance sheet for studying external and internal environmental factors. It is argued that external financial analysis is based on public financial reporting data, and internal financial analysis is also conducted using planned (forecast) indicators, accounting and management accounting data.

The defining theoretical foundations of the features of the financial analysis of an enterprise are revealed. The theoretical approach to external and internal financial analysis is described, which is differentiated depending on the period of their conduct into current, operational and prospective. The main methods of financial analysis and directions of analyzing the financial condition of an enterprise using an information base for conducting such analysis are reflected, as well as the method of compiling a financial balance sheet using SWOT analysis. Conclusions were drawn regarding the features of financial analysis regarding the feasibility of conducting both external and internal financial analysis to detail external financial reporting data and make appropriate management decisions.

Purpose. The main purpose of the study is to highlight the features of financial analysis, which is based on external and internal analysis.

Results. The key theoretical features of financial analysis and the main techniques of such analysis and directions of analysis of the financial condition of the enterprise are identified.

Conclusions. During the research, it was found that the basis for making appropriate management decisions should be guided by the results of the financial analysis.

Keywords: external analysis, internal analysis, financial analysis techniques, sources of analysis, information base, SWOT analysis.

JEL Classification: E63.

¹Стаття надійшла до редакції: 25.10.2025

Received: 25 October 2025

Постановка проблеми. Особливості фінансового аналізу проявляються в необхідності визначення реального фінансового стану підприємства для оперативного врахування шансів і ризиків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питання фінансового аналізу присвячено праці ряду науковців, серед яких: Кондратенко Н. О., Великих К. О. [1], Готра В. В., Ріпич В. В., Дячок А. В. [2], Ніколаєва С.П. [3], Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. [4], Ткачук Н.В. [5], Мних Є.В., Барабаш Н.С. [6], Гудзь Н.В. [8], Кушнір С.О., Борисенко Д.С. [9] та інші. Проте доцільність проведення фінансового аналізу, описаного в роботах науковців, наполягає на подальшому вдосконаленні з метою об'єктивного прийняття управлінських рішень.

Формулювання цілей дослідження. Метою висвітлення такого дослідження є розкриття особливостей фінансового аналізу підприємства зважаючи на можливий вплив щодо фінансових результатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах швидких змін бізнес-середовища керівництво підприємств потребує постійно оновлюваної інформації щодо внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на діяльність організації. Така інформація є необхідною основою для ухвалення ефективних управлінських рішень, а також для проведення аналітичної оцінки поточного стану справ.

Система динамічного обліку, що виступає інформаційним підґрунтям фінансового аналізу, забезпечує можливість оперативного врахування потенційних ризиків і можливостей, своєчасно визначаючи їх вплив на фінансові результати, зокрема на прибутковість підприємства.

Внутрішній фінансовий аналіз охоплює процеси розроблення та реалізації бізнес-планів, аналіз маркетингових стратегій, собівартості продукції, обсягів виробництва, прибутку та інших показників ефективності діяльності. Додатково можуть проводитися аналітичні дослідження стану запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості.

Фінансовий аналіз, як зовнішній, так і внутрішній, класифікується залежно від періоду проведення на поточний (ретроспективний), оперативний і перспективний. Поточний або ретроспективний аналіз здійснюється після завершення звітної періоду — місяця, кварталу чи року — та має на меті об'єктивну оцінку результатів фінансово-господарської діяльності. Його завдання полягають у виявленні резервів підвищення ефективності, аналізі недоліків у роботі, визначенні їх причин і розробленні заходів для поліпшення результатів.

Оперативний аналіз проводиться щоденно або з високою частотою, максимально наближеною до моменту здійснення господарських процесів. Його особливістю є використання не звітних, а оперативних даних — первинних бухгалтерських документів,

матеріалів контролю, спостережень, рапортів і нарядів. Оперативний аналіз забезпечує керівництво інструментами для швидкого реагування та управління діяльністю підприємства.

Перспективний аналіз спрямований на вивчення тенденцій і закономірностей фінансової діяльності з метою прогнозування майбутніх результатів. Він використовується як основа для планування обсягів виробництва, реалізації продукції, витрат, рентабельності та вибору напрямів інвестування фінансових ресурсів [1, 2].

Практика оцінювання фінансового стану підприємств виробила низку методичних підходів, що базуються на аналізі інформації фінансової звітності. До основних методів належать [3, 4]:

1) горизонтальний (часовий) аналіз — вивчення динаміки фінансових показників із визначенням абсолютних та відносних змін. Зокрема, у балансі аналіз здійснюється шляхом порівняння даних на початок і кінець періоду, а у звіті про фінансові результати — шляхом зіставлення показників поточного періоду з попереднім. Такий підхід дозволяє оцінити напрям і темп змін окремих статей звітності;

2) вертикальний (структурний) аналіз спрямований на визначення структури фінансових показників, тобто співвідношення часток окремих статей у загальному підсумку. Він використовується для виявлення змін у структурі активів, пасивів, доходів і витрат, а також для оцінки внутрішніх пропорцій фінансової діяльності;

3) трендовий аналіз базується на дослідженні показників за кілька звітних періодів для визначення стійких тенденцій у розвитку підприємства. Такий метод дає змогу прогнозувати майбутні значення ключових показників і застосовується під час перспективного аналізу;

4) аналіз відносних показників (коефіцієнтів) передбачає обчислення співвідношень між різними статтями звітності для виявлення взаємозв'язків між елементами фінансової системи підприємства. До них належать коефіцієнти ліквідності, рентабельності, ділової активності, фінансової стійкості тощо;

5) порівняльний аналіз може бути внутрішньогосподарським (порівняння показників окремих підрозділів або дочірніх підприємств із консолідованими даними головної компанії) або міжгосподарським (зіставлення з галузевими стандартами, підприємствами-конкурентами чи закордонними аналогами);

6) факторний аналіз використовується для визначення впливу окремих чинників на результативні показники. Він дає змогу виявити, які саме зміни в обсягах, структурі або ефективності використання ресурсів призвели до зміни прибутковості чи ліквідності;

7) маржинальний аналіз є методом оцінки управлінських рішень на основі розподілу витрат на

постійні та змінні. Завдяки йому можна дослідити взаємозв'язок між обсягом реалізації, витратами та прибутком, визначити критичний обсяг продажу і запас фінансової стійкості.

Джерелами інформації для фінансового аналізу є звітність підприємства, бізнес-плани, прогностичні показники розвитку, а також форми фінансової звітності, зокрема баланс (форма №1), який є ключовим документом для оцінки фінансового стану. Аналіз динаміки балансових статей дозволяє виявити тенденції зміни вартості активів і пасивів підприємства.

На основі даних балансу формується баланс-нетто, що відображає структуру активів і пасивів та дає змогу уточнити оцінку майнового стану підприємства. Для визначення чистої вартості активів із підсумку балансу віднімаються резерви майбутніх платежів, доходи майбутніх періодів та непокриті збитки попередніх років.

Основними напрямками фінансового аналізу виступають:

- дослідження структури активів і пасивів;
- оцінка фінансової стійкості та незалежності;
- аналіз ліквідності балансу та платоспроможності;
- визначення рівня рентабельності;
- аналіз ділової активності (оборотності оборотних коштів);
- прогнозування ймовірності банкрутства.

Детальне вивчення балансу дозволяє зробити висновки про фінансове становище підприємства, тенденції його розвитку та рівень ефективності використання ресурсів. Такий підхід отримав назву "читання балансу", що означає змістовну перевірку взаємозв'язків між статтями та оцінку змін у структурі майна й джерел його формування [5, 6].

У балансі підприємства позитивною ознакою вважається зростання таких показників:

- у активах — залишків грошових коштів, довгострокових і поточних фінансових інвестицій, основних засобів, незавершеного будівництва, нематеріальних активів, інвестиційної нерухомості;
- у пасивах — власного капіталу, доходів майбутніх періодів, довгострокових забезпечень і джерел фінансування.

Водночас негативно оцінюються явища, що свідчать про послаблення фінансового стану: надмірне зростання дебіторської та кредиторської заборгованості, збільшення непокритих збитків на кінець періоду, а також скорочення власного оборотного капіталу, який розраховується як різниця між оборотними активами і поточними зобов'язаннями.

Згідно з положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, зокрема Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" [7],

діяльність підприємства поділяється на три основні види: операційну, інвестиційну та фінансову.

Операційна діяльність охоплює основні процеси, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції, товарів або послуг, які становлять головну мету створення підприємства та формують основну частину його доходу. До грошових потоків від операційної діяльності належать: надходження коштів від реалізації продукції, отримання платежів за надання прав користування активами (оренда, лізинг, ліцензування), а також виплати постачальникам і працівникам.

Фінансова діяльність включає операції, що змінюють структуру та обсяг власного і позикового капіталу підприємства. Прикладами таких операцій є випуск акцій (збільшення власного капіталу), залучення або погашення кредитів, викуп власних цінних паперів, виплата дивідендів тощо.

Інвестиційна діяльність стосується придбання або реалізації фінансових інвестицій, які не належать до еквівалентів грошових коштів. Еквівалентами вважаються короткострокові, високоліквідні фінансові інструменти, що можуть бути швидко конвертовані у готівку без суттєвих ризиків зміни вартості. Прикладами таких інструментів є державні облігації, сертифікати, короткострокові цінні папери. Грошові потоки інвестиційної діяльності охоплюють придбання або продаж основних засобів, нематеріальних активів, надання позик іншим підприємствам, отримання дивідендів і відсотків від фінансових вкладень [8].

Основним джерелом інформації для проведення зовнішнього фінансового аналізу є фінансова звітність підприємства, зокрема:

- форма №1 — Баланс (Звіт про фінансовий стан);
- форма №2 — Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід);
- форма №3 — Звіт про рух грошових коштів;
- форма №4 — Звіт про власний капітал;
- форма №5 — Примітки до річної фінансової звітності [9].

Для сільськогосподарських підприємств також використовується форма №50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств».

Додатковими джерелами є податкова звітність, бізнес-плани, фінансові плани, матеріали маркетингових досліджень, висновки аудиторів, бухгалтерські рахунки (зокрема, 44 "Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)" та рахунки класів 7–9), а також первинні документи — накладні, довідки, рахунки тощо.

Метод SWOT-аналізу є одним із ключових інструментів стратегічного управління, що застосовується для оцінки факторів зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Його назва утворена від перших літер англійських слів: S (strengths) — сильні сторони, W (weaknesses) — слабкі

сторони, О (opportunities) — можливості, Т (threats) — загрози [10, 11].

Сильні та слабкі сторони характеризують внутрішнє середовище організації, тоді як можливості та загрози формуються у зовнішньому середовищі. До сильних сторін підприємства відносять ті напрями діяльності або ресурси, які використовуються ефективно й забезпечують конкурентні переваги. Наприклад: сучасне обладнання, передові технології, висококваліфікований персонал, ефективна система управління, налагоджені партнерські зв'язки та постачання.

Слабкі сторони відображають проблемні зони діяльності, що знижують ефективність роботи підприємства. До них можуть належати застаріла матеріально-технічна база, високі виробничі витрати, низька продуктивність праці, нестача кваліфікованих кадрів або недоліки в управлінні.

Можливості — це сприятливі зовнішні фактори, що відкривають перспективи розвитку підприємства.

Серед них можуть бути: зростання попиту на продукцію, послаблення позицій конкурентів, сприятливі зміни податкового законодавства, державна підтримка, поява нових ринків збуту або великих замовників.

Загрози, навпаки, є негативними тенденціями зовнішнього середовища, що можуть ускладнити досягнення стратегічних цілей підприємства. До них належать: зниження попиту, підвищення цін на ресурси, поява нових конкурентів, посилення податкового тиску або зміна економічної кон'юнктури.

SWOT-аналіз дозволяє сформувати «фінансовий баланс» — аналітичну матрицю, у якій поєднуються зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на діяльність підприємства. Така матриця використовується для визначення стратегічних напрямів розвитку організації (рис. 1).

Таблиця 1 Матриця SWOT-аналізу фінансового балансу

Внутрішнє середовище	Зовнішнє середовище	
	О Можливості	Т Загрози
S Сили	Поле SO	Поле ST
W Слабкості	Поле WO	Поле WT Поле «кризи»

Джерело: представлено автором на основі даних [10, 11]

На основі поєднання цих факторів формуються чотири базові стратегічні концепції:

SO-стратегія — орієнтована на використання сильних сторін для реалізації зовнішніх можливостей.

WO-стратегія — спрямована на подолання внутрішніх слабкостей шляхом використання зовнішніх можливостей.

ST-стратегія — передбачає використання внутрішніх переваг для мінімізації впливу зовнішніх загроз.

WT-стратегія (кризова) — розробляється у випадках, коли підприємство має одночасно значні слабкості та перебуває під тиском зовнішніх загроз.

Проведення SWOT-аналізу зазвичай здійснюється у три етапи:

1. Діагностика — оцінювання чинників зовнішнього та внутрішнього середовища і їх розподіл за чотирма категоріями (сили, слабкості, можливості, загрози).

2. Побудова фінансової матриці — систематизація і взаємне поєднання факторів для формування «фінансового балансу».

3. Прогнозування тенденцій — визначення напрямів розвитку можливостей і загроз, розроблення рекомендацій щодо зміцнення переваг, усунення недоліків і підвищення фінансової стійкості.

Результати SWOT-аналізу стають підґрунтям для формування стратегічних планів розвитку підприємства, оптимізації фінансової структури, управління ризиками та підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності.

Висновки. Залежно від глибини та масштабів дослідження, фінансовий аналіз може бути повним (комплексним) — коли охоплюються всі ключові аспекти фінансово-господарської діяльності підприємства, або тематичним — коли аналіз здійснюється за окремими напрямками, наприклад, оцінкою платоспроможності, рентабельності чи ліквідності.

За об'єктом дослідження виділяють три основні типи аналізу: аналіз фінансової діяльності підприємства в цілому; аналіз діяльності окремих структурних підрозділів; аналіз окремих фінансових операцій або процесів.

У ході проведення фінансового аналізу застосовується широкий спектр методів, прийомів і способів, вибір яких визначається конкретною метою та завданнями дослідження. Різноманітність методичних підходів дає змогу комплексно оцінити фінансовий стан підприємства, визначити тенденції його розвитку та обґрунтувати управлінські рішення.

Позитивною тенденцією вважається зростання вартості активів на кінець року порівняно з початком, що свідчить про розширення масштабів діяльності та підвищення вартості майна підприємства. Водночас зменшення активів є негативним сигналом, який може означати скорочення обсягів виробництва або зниження ділової активності.

Власний капітал відображає джерела фінансування оборотних коштів, тому його

скорочення вказує на зростання залежності підприємства від позикових ресурсів і потенційні ризики для поточної платоспроможності.

Отже, системний фінансовий аналіз виступає основою для прийняття стратегічних і тактичних управлінських рішень, сприяє зміцненню фінансової стійкості підприємства та забезпечує підґрунтя для його стабільного розвитку у динамічному бізнес-середовищі.

Література:

1. Кондратенко Н. О., Великих К. О. Фінансовий аналіз : конспект лекцій. Харків : ХНУМГ ім. Бекетова, 2020. 166 с.
2. Готра В. В., Ріпич В. В., Дячок А. В. Діагностика фінансового стану підприємства та шляхи його покращення. *Економіка і суспільство*. 2017. № 8. С. 219-223.
3. Николаева С.П. Сутьність, прийоми та методи аналізу фінансового стану підприємств. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2011. Вип. 20, Ч. 1. С. 317-324. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/df5df982-0d35-417c-85e6-c74842de2d41/content>.
4. Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2005. 592 с.
5. Ткачук Н. В. Аналіз фінансової діяльності підприємств : конспект лекцій. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки. 2023. 114 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22317/3/AFDP_kursl.pdf.
6. Мних Є. В., Барабаш Н. С. Фінансовий аналіз : підручник. Київ : Київський національний торгово-економічний університет, 2014. 536 с.
7. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
8. Гудзь Н.В. Облік витрат і доходів фінансової та інвестиційної діяльності. *Стан і перспективи розвитку системи обліку* : монографія / З. В. Задорожний, Я. Д. Крупка, І. Я. Омецинська та ін. ; за ред. З. В. Задорожного, Я. Д. Крупки. Тернопіль : Економічна думка, 2013. URL: <https://surl.li/faxqqp>.
9. Кушнір С. О., Борисенко Д. С. Інформаційна база прийняття проектних рішень під час проведення фінансового аналізу: особливості аналізу та характеристика економічних наслідків проекту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 13, Ч. 1. С. 27-31. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.ua/archive/13_1_2017ua/8.pdf.
10. Halkin V. The role of Ukraine in ensuring global food security: Current challenges and prospects. *Grassroots Journal of Natural Resources*. 2024. Vol. 7(3). P. 396-419. DOI: <https://doi.org/10.33002/nr2581.6853.0703ukr20>. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/20511>.
11. Development of the Agro-Industrial Complex for Improving the Economic Security of the State / I. Petrunenko, B. Pohrishchuk, M. Abramova, Y. Vlasenko, V. Halkin. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. 2021. Vol.21, No.3. P. 191-197. DOI: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.3.26>.

References:

1. Kondratenko, N. O., & Velikykh, K. O. (2020). *Finansovyi analiz*. KhNUMG im. Beketova.
2. Hotra, V. V., Ripych, V. V., & Diachok, A. V. (2017). Diagnostics of the financial condition of an enterprise and ways to improve it. *Economy and Society*, 8, 219–223.
3. Nikolaieva, S. P. (2011). The essence, techniques, and methods of analyzing the financial condition of enterprises. *Scientific Works of Kirovohrad National Technical University. Economic Sciences*, 20(1), 317–324. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/df5df982-0d35-417c-85e6-c74842de2d41/content>.
4. Bilyk, M. D., Pavlovskaya, O. V., Prytuliak, N. M., & Nevmerzhytska, N. Yu. (2005). *Finansovyi analiz*. KNEU.
5. Tkachuk, N. V. (2023). *Analiz finansovoi diialnosti pidpriemstv*. Volynskiy natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainy. https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22317/3/AFDP_kursl.pdf.
6. Mnykh, Ye. V., & Barabash, N. S. (2014). *Finansovyi analiz*. Kyivskiy natsionalnyi torhovo-ekonomichnyi universytet.
7. Ministry of Finance of Ukraine. (2013). *National Accounting Standard (Standard) 1 "General Requirements for Financial Reporting"*. № 73. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
8. Hudz, N. V. (2013). Oblik vytrat i dokhodiv finansovoi ta investytsiinoi diialnosti. In Z. V. Zadorozhnyi, Ya. D. Krupka, & I. Ya. Ometsinska (Eds.), *Stan i perspektyvy rozvytku systemy obliku*. Ekonomichna dumka. URL: <https://surl.li/faxqqp>.
9. Kushnir, S. O., & Borysenko, D. S. (2017). Information base for project decision-making during financial analysis: Features of analysis and characteristics of the economic consequences of the project. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, 13(1), 27–31. http://www.visnyk-econom.uzhnu.ua/archive/13_1_2017ua/8.pdf.
10. Halkin, V. (2024). The role of Ukraine in ensuring global food security: Current challenges and prospects. *Grassroots Journal of Natural Resources*, 7(3), 396–419. <https://doi.org/10.33002/nr2581.6853.0703ukr20>
11. Petrunenko, I., Pohrishchuk, B., Abramova, M., Vlasenko, Y., & Halkin, V. (2021). Development of the agro-industrial complex for improving the economic security of the state. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, 21(3), 191–197. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.3.26>.

